

УДК 332.122

В. П. Приходько,

д. е. н., с. н. с., заступник Голови Закарпатської обласної державної адміністрації

ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

V. Prikhodko,

PhD, Senior Scientist, Deputy Head of the Transcarpathian Regional State Administration

STRENGTHENING THE EFFECTIVENESS OF MECHANISMS OF STATE REGULATION OF ECONOMIC SECURITY OF REGIONS

У статті розглянуто підвищення дієвості механізмів державного регулювання економічної безпеки регіонів. Визначено умови, що повинні забезпечувати механізми державного регулювання економічної безпеки як на державному, так і на регіональному рівнях. Наведено пропозиції щодо підвищення дієвості механізмів державного регулювання економічної безпеки держави та регіонів.

The article considers the improvement of the effectiveness of the mechanisms of state regulation of economic security of regions. The conditions are defined, which should provide mechanisms for the state regulation of economic security, both national and regional levels. Provides suggestions for improving the effectiveness of mechanisms of state regulation of economic security of the state and regions.

Ключові слова: держава, економічна безпека, механізм державного регулювання, регіон.

Key words: state, economic security, the mechanism of state regulation, region.

ВСТУП

Головною метою функціонування механізмів державного регулювання економічної безпеки регіонів має стати подолання деформацій і суперечностей, наявних у суспільстві, створення базових передумов для сталого економічного їх розвитку, поступової інтеграції в європейські та світові процеси і структури.

Конструктивно-створювальна функція механізмів державного регулювання спрямована на широкомасштабну модернізацію економіки та суспільства, приведення їх у відповідність до кращих світових стандартів. В їх основу необхідно покласти структурні трансформації економіки. На регіональному рівні ці трансформації мають відбуватися з урахуванням як місцевих відмінностей, особливостей і географічного розташування, так і загальносвітових тенденцій науково-технічного прогресу.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження є розгляд підвищення дієвості механізмів державного регулювання економічної безпеки регіонів.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань дослідження: визначити умови, що повинні забезпечувати механізми державного регулювання економічної безпеки як на державному, так і на регіональному рівнях; навести пропозиції щодо підвищення дієвості механізмів державного регулювання економічної безпеки держави та регіонів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню місця та ролі розвитку регіонів присвятили свої праці відомі вчені, а саме: О.І. Амоша, М.П. Бутко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, Г.К. Губерна, А.Г. Гранберг, М.І. Долішній, В.В. Дорофієнко, С.Ф. Поважний, А.В. Поповкін, В.К. Симоненко, С.А. Романюк та інші.

Дослідженню й розвитку загальної теорії та практики формування й функціонування механізмів державного регулювання економічної безпеки відводилось значне місце в працях багатьох відомих українських та зарубіжних учених, зокрема: В.М. Геєця, В.А. Ільєшенко, В.І. Мунтіяна, О.Ф. Новікової, В.Л. Пілюшенко, О.С. Поважного, Г.П. Ситника, В.Т. Шлемко та інших.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні Україна має реальну можливість виробити принципово новий алгоритм регулювання економічної безпеки й управління територіальним розвитком. Ефективні механізми управління економічною безпекою регіонів повинні поєднувати централізоване державне та регіональне прогнозування, планування й регулювання соціально-економічних процесів, їх збалансування та взаємоузгодженість.

Економіка регіонів України характеризується нестачею або й відсутністю вбудованих регуляторів, які могли б здійснювати автоматичне антикризове регулювання й давати стабілізуючий ефект, спираючись на внутрішні закони економічної системи — дію так званої "невидимої руки ринку". Отже, ключовою в процесі ринкової трансформації стає роль суб'єкта, мотивація дій якого виходить за межі цих внутрішніх законів і має стратегічне спряму-

вання, орієнтуючись, у кінцевому підсумку, на слідування національним інтересам. Таким суб'єктом є держава.

У зв'язку із цим сьогодні в Україні надзвичайно актуальним є питання дієздатності держави — її спроможності ставити й виконувати завдання, пов'язані з впливом на соціально-економічні процеси, дотримуватися визначених пріоритетів, а також нейтралізувати можливі загрози виконанню поставлених завдань. Без забезпечення належної дієздатності держави ефект від заходів зі стимулювання економічного зростання та структурної перебудови економіки, реалізації конкурентних переваг вітчизняної економіки, спрямованої на забезпечення національної безпеки, буде вкрай малим, а проведення відповідної політики — практично позбавлене сенсу [2].

Механізми державного регулювання економічної безпеки регіонів виходять з пріоритетних економічних інтересів, спрямованих на одержання економічних переваг, збагачення та економічну незалежність нації, подолання (запобігання виникненню) загроз національній безпеці в економічній сфері. Пріоритетні напрями державної та регіональної політики забезпечення економічної безпеки відповідають за змістом пріоритетним економічним інтересам, зумовлені ними та визначають напрями їх реалізації й досягнення [3].

Створення правових та економічних передумов для ефективного використання трудового потенціалу і зниження соціальної напруги в регіонах, законодавче закріплення відповідальності органів виконавчої влади за соціальний стан у регіонах і державі, запровадження моделі стимулювання розвитку соціальної сфери.

При цьому механізми державного регулювання економічної безпеки як на державному, так і на регіональному рівнях повинні забезпечувати:

- стале зростання реальної заробітної плати;
- розробку і втілення в життя державної програми щодо зниження рівня безробіття;
- зупинення падіння реальних доходів населення;
- значне підвищення номінальної заробітної плати (темпами, що перевищують стрімке зростання споживчих цін на товари та послуги);
- посилення регуляторної функції оподаткування заробітної плати й підприємницького доходу;
- зменшення диференціації доходів населення між можливими й бідними, забезпечивши умови для створення потужного середнього класу;
- поліпшення становища незахищених верств населення: інвалідів, пенсіонерів, багатодітних сімей, дітей-сиріт тощо;
- здійснення державної політики щодо належного фінансового забезпечення соціальних програм;
- створення умов для суттєвого підвищення заробітної плати і внутрішніх цін на товари та послуги за збереження темпів девальвації гривні (збільшення реальної заробітної плати можливе лише за умови відставання темпів девальвації гривні від темпів інфляції).

Для підвищення дієвості механізмів державного регулювання економічної безпеки регіонів необхідно:

- формувати регіональну інвестиційну політику на принципах поєднання інвестицій з інноваціями;
- підвищувати рівень витрат на науково-технічні роботи шляхом залучення всіх джерел інвестування інноваційного процесу;

— зменшувати базу оподаткування прибутку підприємств та організацій на суму коштів, яку було спрямовано на науково-технічну й інноваційну діяльність;

— запроваджувати систему державного та приватного страхування інноваційних ризиків, розвитку лізингу високотехнологічного обладнання;

— сприяти розвитку інноваційної інфраструктури, максимально пристосованої до роботи в ринкових умовах (венчурного фінансування технопарків, інноваційно-технологічних центрів);

— переорієнтувати використання науково-технічного потенціалу переважно на оновлення, а не на відтворення виробництва;

— здійснювати інтеграцію до світового науково-технічного простору, підвищувати рівень інтелектуалізації вітчизняного експорту та зменшувати імпортозалежність країни від наукоємних товарів;

— широко впроваджувати інформаційні технології в науково-технічну діяльність підприємств регіону;

— здійснювати структурно-інноваційну перебудову національної й регіональної економіки;

— долати технологічну, сировинну та енергетичну залежність від інших країн;

— упроваджувати активну політику енергозбереження та ресурсозаощадження [5].

Для забезпечення своїх потреб регіони України змушені імпортувати значну кількість енергоносіїв, що мало врівноважується з їх експортними поставками і призводить до дефіциту платіжного балансу.

Питомі витрати енергії на виробництво основних видів продукції в Україні в 1,5—3,5 рази вищі, ніж у розвинутих країнах світу, і вони дедалі зростають [6].

Механізми державного регулювання економічної безпеки регіонів мають забезпечувати впровадження новітніх технологій. Для цього необхідно:

— істотно змінити баланс споживання енергоносіїв у регіонах за рахунок зменшення питомої ваги природного газу з одночасним збільшенням споживання вугілля;

— створити умови для реконструкції теплових електростанцій і запровадити новітні технології, які забезпечили б функціонування теплоенергетики за рахунок вітчизняної паливної бази;

— визначити стратегічні напрями підтримки на державному рівні виробництва наукоємної продукції з метою підвищення її частки в експорті та зменшення імпортової залежності країни з високотехнологічних товарів;

— підтримувати традиційні напрями спеціалізації регіонів України в міжнародному поділі праці: авіакосмічну та лазерну промисловість, електрозварювальне виробництво, суднобудування; виробництво сільгосппродукції (зерна, цукру, виробів масложирової, м'ясної, кондитерської, плодоовочевої, спиртової та виноробної промисловості);

— забезпечити імпорт таких передових технологій та продукції, які сприятимуть модернізації національної економіки, створенню замкнутих технологічних циклів, зміцненню економічної безпеки регіонів і країни;

— розвивати вітчизняне імпортозамінне виробництво, що дає змогу зменшувати імпорт зарубіжних аналогів;

— забезпечити умови виконання вимог антидемпінгового кодексу з метою усунення загроз небажаних імпортих інтервенцій та захисту національного виробника;

- збалансувати структуру національної економіки щодо зменшення енергоємних виробництв;
- зменшити залежність національної економіки від імпорту палива;
- здійснювати диверсифікацію джерел надходження енергоносіїв;
- законодавчо врегулювати відносини між виробниками та споживачами паливно-енергетичних ресурсів;
- створити умови для заохочення внутрішніх та іноземних інвестицій у розвиток галузей паливно-енергетичного комплексу;
- зберігати і підвищувати роль України у транзиті енергоносіїв до Європи [5].

Механізми державного регулювання економічної безпеки повинні забезпечувати мобілізацію регіональних внутрішніх ресурсів на основі комплексного розвитку їх продуктивності та вдосконалення структури, оптимізації пропорцій виробництва, комплексного використання таких важелів, як державна інноваційна, промислова, аграрна та регіональна політика.

Підвищення ролі держави має полягати у визначенні пріоритетів розвитку кожного регіону України, якими в довгостроковій перспективі виступають:

- структурна перебудова та формування національної економіки;
- утвердження моделі прискореного інноваційно-інвестиційного розвитку;
- задіяння в повному обсязі соціального компонента економічного зростання.

Реалізація цих завдань має враховувати негативні моменти в соціально-економічному розвитку регіонів на сучасному етапі:

- досягнення позитивної динаміки приросту валового внутрішнього продукту з 2000 року і до 2008 року і сьогоднішній різкий спад;
- зменшення виробництва в галузях реального сектора економіки;
- спад активності інвестиційно-інноваційної та зовнішньоекономічної діяльності в регіонах;
- різке розбалансування параметрів монетизації економіки;
- зменшення реальних доходів населення регіонів;
- максимізація інфляційних процесів, починаючи з осени 2008 року [4].

Тому механізми державного регулювання економічної безпеки мають сформулювати передумови трансформації регіональних соціально-економічних систем, такі як:

- розробка заходів з переходу регіонів України виключно до інноваційної моделі розвитку;
- залучення інвестиційних ресурсів до технічного оновлення виробництва;
- максимальне використання науково-технічного потенціалу з метою формування інформаційної економіки;
- нарощування виробництва високотехнологічної продукції й інтелектуальних послуг;
- активізація інноваційної діяльності на основі залучення фінансових ресурсів у високоліквідні регіональні пілотні проекти;
- запровадженні нової системи прискореної амортизації;
- розробка та задіяння механізму кредитної підтримки інноваційного оновлення основного капіталу регіонів;

- розміщення державних замовлень високотехнологічної продукції в регіонах.

На сучасному етапі роль механізмів державного регулювання економічної безпеки полягає також у створенні передумов для формування регіональних ринків, їх розширенні шляхом підвищення платоспроможного попиту населення.

Функціонування цього механізму передбачає формування оптимальної структури власності в базових галузях економіки, включаючи галузі-монополісти. У цьому контексті є недоцільним та економічно небезпечним суцільний продаж державних часток майна і відповідних прав у базових галузях економіки, що може негативно позначитися на подальшому розвитку регіонів, вплинути на процеси ціноутворення таким чином, що конкурентоспроможність вітчизняної продукції знизиться.

Вагомими передумовами трансформації регіональних господарських систем є економічні та правові, особливо у сфері диверсифікації капіталу, через формування фінансово-промислових регіональних груп, а також інтенсивне запровадження лізингової системи як інструмента розвитку високотехнологічного виробництва та підвищення інвестиційної активності.

Фактором розвитку виробництва в регіонах виступає наявність та ефективне функціонування організаційного механізму запровадження нових технологій, нагромадження основного капіталу на основі оптимального для України та її кожного конкретного регіону співвідношення великих, середніх і малих підприємств з урахуванням регіональної спеціалізації й особливостей виробничого процесу. Загальним критерієм вибору розміру підприємства виступає регіональна ефективність виробництва.

Безумовно, стрижнем економіки завжди залишаються потужні підприємства, або корпоративний сектор, який концентрує виробничий та інтелектуальний капітал, має фінансові можливості для здійснення науково-технічної діяльності й запровадження результатів цих досліджень у виробництво. Такі підприємства зазвичай характеризуються високим рівнем конкурентоспроможності.

До базових змін регіональної економічної системи, які формуватимуть передумови запровадження нових механізмів державного регулювання, слід віднести структурну перебудову й за рахунок неї — нарощування обсягів промислового виробництва. Аналіз виробництва минулих років свідчить про негативні зміни в структурі промисловості в усіх регіонах України. Значних втрат зазнала галузь машинобудування, особливо її високотехнологічні виробництва, а також легка промисловість, що зумовлено відсутністю протекціоністських дій на внутрішньому ринку й особливостями зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію. За останні роки не досягнуто поліпшення міжгалузевої структури промислового виробництва, хоча спостерігалось незначне зростання його в галузях кінцевого попиту [1].

Пріоритетами у промислових регіональних комплексах мають стати:

- обробна промисловість;
- гнучкі виробничі системи;
- високотехнологічна продукція цивільного призначення;
- енергозбережні виробництва.

Це дасть змогу підвищити конкурентоспроможність регіональної продукції за рахунок раціонального вико-

ристання природних умов і ресурсів, їх обґрунтованого залучення в господарський обіг.

Основою ефективного функціонування механізмів державного регулювання економічної безпеки регіонів виступає розвиток відповідних нормативно-правових актів, що наразі означає прийняття ряду законів, які стосуються територіальної організації влади в Україні: "Про загальні засади регіональної політики", "Про територіальний устрій України", "Про територіальні громади", "Про правовий режим комунальної власності в Україні", "Про комунальні підприємства", а також інших законодавчих актів, які б забезпечували реальну самостійність місцевих бюджетів, формували передумови для активізації економічної діяльності в кожній територіальній громаді. Ці закони мають узгоджуватися з чинним правовим полем, зокрема Законами "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" та "Про концесії", Указом Президента України "Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності" тощо [6].

Таким чином, механізми державного регулювання економічної безпеки регіонів в узагальненому вигляді слід розглядати як мобілізацію внутрішніх регіональних ресурсів для прискорення темпів економічного та соціального зростання.

Для підвищення дієвості механізмів державного регулювання економічної безпеки регіонів та фінансової підтримки "проблемних" регіонів необхідно:

- посилити цільове використання коштів, що дасть змогу підвищити рівень реалізації пріоритетних національних інтересів та сприятиме концентрації фінансових ресурсів у місцях потенційного економічного зростання;
- удосконалити міжбюджетні відносини й забезпечити їх прозорість;
- підвищити ефективність економічних реформ з урахуванням інтересів регіонів;
- поширити комплексність системного підходу, який відповідає стратегічній меті стійкого економічного й інноваційного розвитку, програмне забезпечення соціально-економічного розвитку держави та регіонів (розробка довгострокової Програми соціально-економічного розвитку України та регіонів, спеціальних інноваційних регіональних програм, програм розвитку "проблемних" регіонів);
- визначити пріоритетні галузі та галузі, що забезпечують випуск конкурентоспроможної інноваційної продукції та забезпечити їх фінансування з держбюджету;
- забезпечити використання коштів безпосередньо на місцях замість їх повернення у вигляді трансфертів із центру, формування нормативів бюджетного забезпечення регіонів;
- підвищити ефективність регіонального самоуправління, відповідальність регіонів за забезпечення власної безпеки;
- посилити контроль за використанням державної фінансової підтримки, підвищити відповідальність за нецільове використання коштів [7].

Отже, ефективність надання державної фінансової підтримки регіонам залежить насамперед від створення умов її цільового використання як на рівні держави в цілому, так і окремих регіонів, а також удосконалення та забезпечення прозорості системи міжбюджетних відносин.

Прагнення до реалізації ефективного регулювання економічних процесів в Україні та забезпечення економічної

безпеки зумовлюють здійснення послідовної, чітко структурованої діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, визначають високу потребу вдосконаленні дієвості механізмів регулювання економічної безпеки.

ВИСНОВКИ

Сьогодні в Україні надзвичайно актуальним є питання дієздатності держави — її спроможності ставити й виконувати завдання, пов'язані з впливом на соціально-економічні процеси, дотримуватися визначених пріоритетів, а також нейтралізувати можливі загрози виконанню поставлених завдань. Тому важливим є вдосконалення дієвості механізмів регулювання економічної безпеки регіонів та держави в цілому.

Механізми державного регулювання економічної безпеки як на державному, так і на регіональному рівнях повинні забезпечувати:

- стає зростання реальної заробітної плати;
- розробку і втілення в життя державної програми щодо зниження рівня безробіття;
- зупинення падіння реальних доходів населення;
- значне підвищення номінальної заробітної плати (темпами, що перевищують стрімке зростання споживчих цін на товари та послуги) та інше.

Для підвищення дієвості механізмів державного регулювання економічної безпеки регіонів необхідно:

- формувати регіональну інвестиційну політику на принципах поєднання інвестицій з інноваціями;
- підвищувати рівень витрат на науково-технічні роботи шляхом залучення всіх джерел інвестування інноваційного процесу;
- зменшувати базу оподаткування прибутку підприємств та організацій на суму коштів, яку було спрямовано на науково-технічну й інноваційну діяльність та інше.

Література:

1. Заблоцький Б.Ф. Національна економіка. — Л.: Новий світ, 2009. — 582 с.
2. Звягільський Ю., Ландик В. Внутрішні причини економічної кризи, спровоковані владою України, і шляхи їх локалізації // Дзеркало тижня. — № 44 (723). — 22—28 листопада 2008 р.
3. Мазуренко В.І. Світові фінансові кризи та національна безпека: теорія і методологія. — К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. — 511 с.
4. Статистична інформація Державного комітету статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Ткачова Н.М., Чернов С.О. Механізм державного регулювання інноваційного ринку в Україні // 36. наук. пр. ДонДУУ, т. IV, серія "Державне управління процесами життєдіяльності і галузевого розвитку регіону". — Донецьк, 2003. — С. 162—168.
6. Ткачова Н.Н., Чернов С.А. Экономический механизм регулирования инновационных процессов // 36. наук. пр. ИЕП НАН Украины "Экономика промышленности". — Донецьк, 2000. — С. 188—193.
7. Токарчук Т.В. Визначення депресивних регіонів в Україні з урахуванням європейського досвіду. — Режим доступу: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV30_2004_economy/11_tokarchuk_tv.pdf
Стаття надійшла до редакції 14.06.2013 р.